

Давайте поговоримо про мікроклімат і психологічну атмосферу в сім'ї. Адже вони відбиваються не тільки на настрої і стосунках дорослих, а й на вихованні дітей.

Справжнє щастя, коли в затишному й теплому домі оселилося й тепло душевне. Добре тоді і батькам, і дітям. Я знав сім'ю, де майже щовечора всі збиралися вдома разом — і бабуся, і мама, і батько, і діти, і їхні близькі друзі. Хто-небудь розкривав книжку на закладинці і продовжував читати ще непрочитане. Ставало тихо, всі прислухалися до читця, поринаючи у чарівний світ захоплюючої повісті. А потім починалися розмови — щирі, задушевні. Що цікаво: ніхто з тих дітей не тинявся знічев'я вулицями, ніхто не бешкетував, не тягнувся до цигарок, до випивок. Мов магніт, притягало до себе тепло цього дружнього родинного осередку, де не тільки годували печеною картоплею і пригощали духмяним липовим чаєм з домашнім варенням чи медом, а й зацікавлено розпитували про справи, розмовляли, як з рівними, а головне — щедро ділилися з ними духовними цінностями.

Нерідко доводилося чути й розповіді літніх людей про довгі вечірні розмови у ті, давні вже часи, коли на столі зазвичай гасили лампу, в пічці потріскували дрова і заспівував свою нехитру пісню самовар... Ми вже давно забули про гасові лампи, повісили люстри, бра. Але чи завжди біля них є отой тихий вечірній затишок? Буває, що цілісінький вечір дорослі мовчать, дивлячись телевизор, а поруч з ними сидить маленька людина зі своїми маленькими радощами, турботами, відкриттями і мучиться від невисловленого. От і вчора знову не знайшли вони вільної годинки для задушевної розмови з сином, для читання або гри з ним, хоч і не бачилися протягом цілісінького дня. Поки що він чини засмучений. Та настане час, — а він настане! — коли хлопець вже й сам не схоче з ними говорити, не схоче бути поруч. Ні в будні, ні в святкові дні. А вони дивуватимуться, чому це дитина виросла такою черствою, відлюдькуватою, некоммунікбельною.

У підлітковому віці юнаки та дівчата починають утверджувати себе, проявляти свій характер, намагаються діяти самостійно. Не завжди вони психологічно готові до цього, не завжди закладені в них саме ті моральні якості, які б належно спрямували їхні вчинки, спонукали діяти на благо, а не на шкоду сім'ї, шкільному колективу, суспільству.

Я не схильний до якихось узагальнень. Та зустрічаються підлітки, у яких відсутні почуття особистого морального обов'язку. Їм нічого не варто порушити ustalений громадський порядок, навіть піти на злочин. Часом їм здається, що саме так виявляється самостійність, самоутвердження. І винні, в цьому, на мою думку, в першу

чергу батьки. В цьому віці юним особливо, потрібна увага дорослих, які мають бути гідним прикладом для них. На жаль, окремі батьки вбачають свій обов'язок тільки в тому, щоб якомога повніше задовольнити матеріальні потреби й запити дітей, значно менше думаючи про збагачення їх духовного світу.

У ЛАБОРАТОРІЇ ПСИХОЛОГА

ТЕПЛО РІДНОЇ ДОМІВКИ

Щоб бути авторитетом для дітей, батьки повинні знати, як живе, чим цікавиться і захоплюється дитина, знати, з ким дружать сини і доньки, в які ігри грають, що читають і як сприймають прочитане. А все це можливе тільки тоді, коли батьки й діти — справжні друзі, коли їхні серця зігріває тепло рідної домівки.

Все це, безумовно, не означає, що варто постійно надокучати дитину розпитуваннями. Слід діяти так, щоб діти самі розповідали про все, що їх хвилює. Для цього треба запрошувати до себе скільких товаришів сина, самим побувати при нагоді в їхніх сім'ях.

В житті кожного хлопчика, кожної дівчинки часто трапляються випадки, коли вони не знають, що і як треба робити, коли потребують поради, допомоги. Можливо, вони й не попросять її самі, то слід батькам делікатно запропонувати. Якщо вони добре знають життя своїх дітей, їх звички, й самі відчують, як потрібно діяти, щоб усе було гаразд.

«Ноді необхідно дати дитині можливість самій вибратися з труднощів, — зазначає видатний радянський педагог Антон Семенович Макаренко, — треба, щоб вона звикала долати перешкоди і вирішувати складні питання. Проте не можна допускати, щоб дитина заплуталась і впала у відчай. Син чи донька відчуватимуть вашу руку, ваше плече, вашу розумну турботу про них, але в той же час розумітимуть, що ви і від них чогось чекаєте, що не збираєтесь та й не зможете все робити за них, зняти з них відповідальність».

Не всім і не завжди вдається знайти правильний тон у розмовах з дітьми. А тим часом і надмірна поблажливість, і надмірна суворість з ними — шкідливі. І якщо, скажімо, ма-

ти все дозволяє дітям, а батько надто суворий і вимогливий до них, то нерідко буває, що матір вочи взагалі не слухають, а вимоги батька виконують тільки з остраху перед ним. Як тут бути?

Сучасна психологічна наука дає чітку відповідь на це. Сімейний режим має будуватися передусім як ділова установка. Боятися ділового тону ніколи не слід, він зовсім не суперечить почуттю любові до дітей і не призводить до сухості, холодності взаємин. Наopak, саме серйозний, діловий тон створює в сім'ї спокійну атмосферу, яка так необхідна і для правильного виховання дітей, і для зміцнення поваги та любові в сім'ї.

Якщо батьки завжди звертаються до дітей спокійним, привітним, але рішучим тоном, між ними не виникатиме ніяких непорозумінь. Можна бути дуже ласкавим з малюком, жартувати з ним, гратися, але, коли виникає потреба, слід уміти розпорядитися коротко і таким тоном, з таким виглядом, щоб у нього не виникло жодного сумніву у правильності батьківських слів і дій.

Справа це зовсім не важка, треба тільки, щоб розпорядження робилися без драгування, без крику, щоб були вони посилені для дитини, не суперечили здоровому глузду і ні в якому разі — розпорядженням когось із батьків або й власним попереднім.

Дуже погано, якщо батько або мати дадуть розпорядження, а потім самі забудуть про нього. В сім'ї необхідні постійний контроль і перевірка. Звичайно, треба контролювати дітей непомітно для них самих, щоб у них не могла виникнути думка про можливість невиконання вимог дорослих.

Якщо син чи донька не виконують розпорядження, слід повторити його в більш холодному, так би мовити, офіційному тоні. Варто проаналізувати, чому так трапилось. І здебільшого з'ясується, що самі ж батьки щось вчинили неправильно. Треба прагнути уникати таких помилок і стежити, щоб у дітей не нагромаджувався досвід неслухняності, щоб вони не дивилися на вказівки батьків, як на щось не обов'язкове.

Перша заповідь батьків, їх обов'язок — зробити домівку теплою, привабливою для синів і дочок. Поняття «дім — повна чаша» має нині, мені здається, зовсім інший зміст: не стільки нажитим добром, скільки добротою повниться він. І набагато більше, ніж мотоцикл або магнітофон потрібні нашим дітям самі батьки, спілкування з ними, їхня щирість, доброзичливість і розумна вимогливість. Все це важливо дати дітям тепер, сьогодні, щоб і в радісні, і в гіркі хвилини вони ішли на світло вікон своєї домівки, а не тікали від нього, щоб тепло рідного сімейного вогнища завжди зігрівало їхні душі.

В. СКУМІН,
лікар-психолог.